

Ušivost

POVZETEK. *Naraščanje in širjenje ušivosti v svetu in tudi pri nas je že leta 1976 dalo pobudo epidemiološki službi Zavoda SR Slovenije za zdravstveno varstvo, da je seznanila občane, delovne organizacije itd. z ukrepi za zatiranje ušivosti in njeno iztrebitev.*

Vedeti moramo, da dobiti uši ni sramotno, pač pa je sramota, če se proti ušivosti ne borimo, da bi jo omejili in zatrli. Članek navaja vrste uši, njihove življenjske pogoje in sredstva za zatiranje ušivosti.

LICE IN MAN. *An increase in the incidence of the lice harassing the population has been observed with us as well as abroad. In 1976, the epidemiological service of the Health care Institution of SR of Slovenia started a campaign aimed at informing the population on the methods of lice extermination. The author points out that one need not be ashamed if he/she is infested by lice, but he maintains that it is essential that all our efforts be directed toward the eradication of these parasitic insects in man. The paper lists all the species of lice, their life conditions and the available eradication means.*

Uši so razširjene po vsem svetu. Na človeku živijo tri vrste uši: naglavna uš, po domače siva uš — *pediculus capitis*, bela uš, po domače gvantna — *pediculus vestimenti (corporis)* in tretja osramna uš, po domače kršelj — *phtirus pubis*. Gostitelj teh uši je samo človek in ga uši spremljajo kot zunanji zajedavci (ektoparaziti).

Razuševanje ušivih oseb in prijava ob številnejšem pojavu ušivosti sta obvezna po republiškem zakonu o varstvu prebivalstva pred nalezljivimi boleznimi (Uradni list SRS, št. 7/77, drugi odstavek 19. člena).

Naglavna uš. Življenje samca traja 15—20, samice 30—40 dni in v tem času izleže samica 100—300 jajčec svetle barve, 1 mm velikih in zelo odpornih. Samica prilepi jajčeca ali gnide z lepljivo tekočino na lase v bližini kože. Razvoj gnid je odvisen od temperature. Po 6—8 dneh se iz gnide izleže ličinka-larva, ki se trikrat prelevi in v kakih 3 tednih doraste v odraslega parazita, ki je sposoben za razmnoževanje. Če pade temperatura pod 15° C, se larve ne razvijejo. Nizko temperaturo uši laže prenašajo (celo do —10° C) in so pri njej lahko brez hrane do 10 dni, višjo težko, pri 37° C so lahko brez hrane le 24 ur. Pri temperaturi 45° C poginejo uši v 50 minutah.

Uš se giblje počasi do 15 cm v minuti. Lahko prodira skozi pesek in tudi v vodi lahko živi do 24 dni. Hrani se večkrat dnevno, potrebuje najmanj 2—3 obroke hrane na dan, brez hrane živi samo nekaj dni. Uš živi na človeku od 6—8 tednov.

Za r a z u š e v a n j e lahko uporabimo različna sredstva in ni potrebno, da si ostrižemo lase. Če pa smo si lase ostrigli, moramo paziti, da damo ostrizene lase na papir, dobro zavijemo in zažgemo, ter jih skratka uničimo.

Navodilo za razuševanje in postopek:

1. Petrolej z oljem. Mešanico petroleja in olja (po možnosti olivnega) priporočamo pri občutljivi koži v enakem razmerju (1 dl olja in 1 dl petroleja). Pri močni ušivosti in manj občutljivi koži je lahko tudi razmerje 5 dl olja na liter petroleja.

S tako pripravljeno mešanico dobro namažemo lase od korena do vrha in jih pokrijemo z nepoškodovano polivinilno vrečko ter čezno zavežemo še ruto. Po 3—5 urah umijemo lase (glej navodilo). Postopek še dvakrat ponovimo v presledku enega tedna, v poletnih mesecih lahko čez 5—6 dni, ker s to mešanico ne uničimo tudi gnid. Na uši delujejo petrolejski hlapi, zato morajo biti lasje pokriti z nepoškodovano polivinilno vrečko in dobro zavezani z ruto.

Tekočino nanašamo na lase s primerno velikim kosmom vate, namočenim v to mešanico in pazimo, da osebi, ki jo razušujemo, zavarujemo oči. Pri tem opravilu je treba imeti na rokah gumijaste rokavice.

2. Solutio benzil-benzoata nabavimo v lekarni, in sicer 20 % raztopino benzil-benzoata v 90 % alkoholu.

S tekočino namažemo lase od korena do vrha in pazimo pri tem, da ne mažemo kože lasišča. Lase pokrijemo z nepoškodovano polivinilno vrečko ter čezno zavežemo še ruto. Sredstvo pustimo delovati 6—8 ur. Nato lase umijemo po spodaj navedenem načinu. Postopek ponovimo še dvakrat v presledku enega tedna, v poletnih mesecih lahko že čez 5—6 dni, ker s to raztopino ne uničimo tudi gnid. Tekočino nanašamo na lase s primerno velikim kosmom vate, namočenim v to raztopino, in pazimo, da osebi, ki jo razušujemo, zavarujemo oči. Pri tem opravilu moramo na rokah imeti gumijaste rokavice.

3. Pitroid prašek. S praškom enakomerno in dobro naprašimo lase. Po zaprašitvi pokrijemo lase z ruto tako, da jo okrog glave tesno zavežemo in pustimo zavezano 6—8 ur. Lase nato umijemo po spodaj navedenem načinu in postopek ponovimo še 2-krat v presledku enega tedna, v poletnih mesecih lahko v presledku 5—6 dni, ker s praškom ne uničimo gnid. Pri uporabi Pitroid praška zavarujemo oči in usta.

Umivanje las: Ne glede na to, katero sredstvo uporabimo za razuševanje, je postopek umivanja po končanem delovanju insekticida enak.

Lase umijemo v topli vodi s šamponom in jih dobro speremo s toplo vodo. Oprane lase nazadnje še namočimo v topel 5 % kis, pri občutljivi koži pa dodamo kislu malo tople vode. Tako oprane lase razčesemo z gostim glavnikom nad belim enobarvnim papirjem, da takoj opazimo, če pade z las uš ali gnida (kis povzroči, da se zlepljene gnide laže odlepijo). Po končanem razčesavanju papir zažgemo.

N a g l a v n o r u t o namočimo takoj po uporabi za 2 uri v toplo vodo z dodatkom pralnega praška in to temeljito speremo ter zlikamo z vročim likalnikom.

G l a v n i k e, k r t a č e za lase namočimo v 5 % raztopino vročega kisa. **P o s t e l j n i n o** (odeje) in **t l a** razkužimo lahko s kontaktnim insekticidom, npr. Baygon spray, Pitroid plus spray, Nuvan spray.

K a p e razkužimo z ustreznim dezinfekcijskim sredstvom, npr. v 2 do 2,5 % tekočini gamacida ali v 5 % raztopini vročega kisa.

O s e b n o i n p o s t e l j n o p e r i l o operemo in prekuhamo z dodatkom detergenta, posušeno pa prelikamo z vročim likalnikom.

Bela uš — pediculus vestimenti je od človeških uši največja in ima velik medicinski ter socialni pomen.

Samica živi dalj časa kot samec in izleže na dan različno število jajčec — gnid. Živi 6—8 tednov in izleže 200—300 jajčec, ki so prozorna in zelo odporna. Jajčeca (gnide) zalepi z lepljivo tekočino (izločkom, ki se na zraku strdi), na dlake tkanine na notranjo stran oblačil, zlasti v šive in gube, najpogosteje okrog vratu in pasu. Razvoj gnid traja 3—16 dni, pač glede na temperaturo med kožo in perilom. Po 6—8 dneh se iz gnid izležejo ličinke — larve. Ličinke sesajo kri dvakrat dnevno, hitrost njene rasti je odvisna od temperature med kožo in perilom. Preden dozori, se še nekajkrat prelevijo. Pri temperaturi pod 15° C se larve ne razvijejo. Uš je sposobna za razmnoževanje 16—20 dni po razvoju in že tretji dan po zadnji preobrazbi lahko mlade samice ležejo gnide. Laže prenaša nizko temperaturo, celo do —10° C, pri temperaturi 45° C pogine v 50 minutah. V vodi živi uš do 24 ur. Hrani se 2 do 3-krat dnevno in živi brez hrane samo nekaj dni. Pri temperaturi 37 °C je uš lahko brez hrane samo 24 ur, a pri nizki temperaturi celo do 10 dni. Ta podatek je zelo važen, ker kaže, da je ušiva obleka nevarna za prenos uši, čeprav je ne nosimo.

Uš živi v oblačilih in prihaja na telo samo po hrano. Človeka z visoko temperaturo uši zapuščajo in se zadržujejo na zunanji strani obleke, odeje, tako tudi najlaže preidejo na zdravo osebo. Pri močni ušivosti jih lahko najdemo tudi na dlakah spolovila ali pod pazduho. Življenjsko ugodne razmere ima uš pozimi, ko se človek ne poti, ker uš ne prenese vlažne kože.

Z a t i r a n j e gvanne uši ima velik epidemiološki pomen, ker ta prenaša povzročitelja pegavice (*Rickettsia prowazeki*), povzročitelja evropske povratne mrzlice — *Febris recurrens* (*Borrelia recurrentis*) in povzročitelja volinjske vročice (*Rickettsia quintana*). V 1 minuti napravi uš do 20 cm poti, kar omogoča širjenje bolezni tam, kjer živijo ljudje na gosto skupaj.

Po petih dneh, ko se je uš inficirala pri bolniku, postane kužna in so njeni iztrebki (feces) polni rikecij (v ušji slini ni rikecij). Povzročitelj pegavice — rikecija lahko preživi do 10 dni v osušenem ušjem iztrebku. Človek se zaradi srbenja praška, pri čemer vtira ušje iztrebke v kožo in se tako lahko okuži. Razpraskana koža ustvarja tudi odlične pogoje za dodatno okužbo.

P r o f i l a k s a i n p o s t o p e k r a z u š e v a n j a . Obleko in odejo posujemo s praškom — dezinfekcijskim preparatom, npr. Pitroid prahom. Obleko posipamo zlasti v predelu vratnih in podpazdušnih gub ter ob šivih, kjer se uši najpogosteje zadržujejo. Nato jo damo v vrečko, ki jo zavežemo in po njej krepko udarjamo, da se prašek porazdeli po obleki, in jo pustimo zavezano vsaj 6—8 ur. Če se nam pri razuševanju mudi, potem prah potresemo z razpršilcem skozi rokave, okrog vratu, pasu, z vseh strani. Če ima oseba na sebi več kosov obleke oziroma perila, moramo paziti, da pri razuševanju nobenega ne izpustimo. Kape potresemo z notranje strani. Zapršitev ponovimo čez 1 teden.

Posteljino in druge predmete, ki jih lahko prekuhavamo, prekuhamo z dodatkom pralnega praška. Predmete, ki jih ne smemo prekuhavati, namakamo vsaj 1 uro v vodi, ki smo ji dodali pralni prašek in šele nato operemo na običajen način.

Za zaprašitev potrebujemo na 1 osebo 125—150 g praška:
20—25 g za osebno perilo,

20—25 g za obleko,
25—30 g za plašč,
25—40 g za odejo,
5—10 g za kapo.

Pri uporabi Pitroid praška zavarujemo oči in usta.

Osramna uš — phtirus pubis je najmanjša uš, ki živi na človeku. Samica izleže v svojem življenju 40—50 gnid in jih prilepi na dlake. Ličinke potrebujejo za razvoj približno teden dni. Konec drugega tedna so že tako dozorele, da se lahko plodijo. Noge so opremljene z zelo močnimi krempljci, s katerimi se uš prime dlake in se zagrebe v kožo poraščenih delov telesa, navadno ob spolovilu. Uš se hrani s krvjo in včasih drži rilček v koži po več ur. Zaradi jedke slin nastane na mestu vboda precejšnja rdečina, ki je 1 do 2 cm velika. Zaradi močnega praskanja se koža poškoduje in vname. Osramna uš se prenaša pri spolnem občevanju, pri ležanju v skupni postelji ipd.

Profilaksa in postopek razuševanja. Pogostno menjavanje osebne in posteljne perila, prekuhanje posteljnine z dodatkom pralnega praška, likanje, posebno spodnjega perila in obleke ob šivih. Perilo namakamo vsaj 1 uro v vodi, ki smo ji dodali pralni prašek, in šele nato operemo na običajen način. Ušiva oseba mora dlakava mesta obriti (dlake sežgati) in po kopeli s toplo vodo z milom dele dobro posuti s Pitroid praškom ali namazati z mazilom proti osramnim ušem in se po 6—8 urah okopati.

Postopek ponovimo po 1 tednu, ker s praškom gnid ne uničimo. Pri uporabi Pitroid praška zavarujemo oči in usta.

Kadar je več primerov ušivosti ali se ušivost ponavlja v kolektivu, je za popoln uspeh razušitve potrebno, da razušimo celotni kolektiv in tudi ožje člane družine, če se pri kom najdejo uši ali gnide.

Uspešno bomo zatrli uši, če bomo sodelovali vsi — otroci in odrasli. V šolah in vzgojnovarstvenih zavodih naj »Mladi člani« Rdečega križa sprejmejo kot svojo nalogo »skrb za omejitev ušivosti do končne iztrebitve, za dvig osebne higiene in higiene okolja«.

»Zdrav. varstvo« — posebna številka 1/78
— Zdravstveno varstvo
v vzgojnovarstvenih zavodih

**IDEJA O DELAVSKEM SAMOUPRAVLJANJU JE OGELNI KAMEN ZNANSTVENE
TEORIJE KLASIKOV MARKSIZMA. NAŠA SOCIALISTIČNA REVOLUCIJA IMA ZA-
SLUGE, DA JE V PRAKSI IN TEORIJ VNOVIČ UVELJAVILA TO VELIKO IDEJO.**

TITO
XI. kongres ZKJ